

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Krš Zagrebačke gore.

Dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger.

Krš spada u red zanimljivih geoloških pojava, jer nam predočuje raznovrstne površinske i podzemne tvorevine, koje nam se pokazuju u obliku svrtaka, ponikava, korita, duliba, špilja itd. Takovim predjelom protičuće vode prečesto se gube pod zemlju, pak opet zgodnom prilitolom iz nje izlaze. Te raznovrstne pojave motrimo tako u bujno obraslim predjelima, kao i u takovim, koji u velike oskudjevaju vegetacijom. I u jednom i u drugom slučaju su uzroci postanka tomu pojavu isti; uvjek bo motrimo, da su ponikve, uvale, špilje, ponornice itd. vezane na vapnena gorja, osobito ako ona obiluju vodom. Ako uz ova dva nuždna faktora vidimo, da je stanovito vapneno gorje uslijed boranja prepleteno pukotinama i razmacima, to je tim veličanstvenije izražen pojav krša, jer su njime bezbrojnim putevima protičuće vode rastapljanjem vapna stvarala tjekom vremena one podzemne kanale, špilje itd., koje su se mjestimice urušile, te nam taj učinak zabilježile na površju u obliku uvale ili svrtka ili nam pako ostaviše otvorenu sliepu dolinicu, mostić itd. Ali imade površinskih tvorevina, koje su postale i bez podzemnog ispiranja! Vrlo često bo motrimo na obroncima vapnenoga gorja uz škrape i veliku množ razno velikih okruglih jama iz kojih tuj i tamo rastu grmovi i drveća. Te su jame bile često u prvom svom zametku puštinje ili brazgotine u koje se naseliše lišaji. Rastvaranjem ovih i vlagom strošen bi polagano vapnenac u toliko, da se je mogla na tom mjestu nastaniti mašina, onda trava, kasnije grm itd. Postepenim množenjem humusa, rastvorom biljevnih ostataka, razvijala se je ugljična kiselina, koja je opet rastvarala onaj vapnenac, dok nije tečajem vremena stvoren niz raznoličnih, više manje okruglih i razno velikih jama.

Sve to spomenuo sam u najkraćim crtama, a to za to, da bar donekle predočim uzroke i načine postajanja zanimivog geološkog fenomena, kojega nazivljemo »kršom«.

Ajde sada da ga uočimo u Zagrebočkoj gori!

Proteklo je tome 18 godina, što sam u spisima c. kr. geološkog zavoda u

Beću u kratko opisao krš zapadne česti Zagrebačke gore. Sada pako to činim ovdje, da upoznam turiste tim pojavom u našoj gori, jer je vrlo poučan, pošto ima sva obilježja tipičnog krša. Pošto krš nalazimo i u zapadnoj i u istočnoj česti zagrebačke gore, to će svaki zasebice u kratko ocrtati.

1. Krš u zapadnoj česti Zagrebačke gore.

Ovaj krš zaprema visočinu SZ nad gornjim Vrabčem kod Zagreba; ishodište mu je Ponikva sa okružujućim ju terenom, te nastavkom k JZ prema Dolju i Susjedu. Najviše točke toga predjela nalaze se oko Ponikve, te su 586, 583, 577, 569, 558, 530 m. visoke, nu spuštaju se, kako rekoh, pravcem JZ na 524, 499, 479, 368, 286 itd. m. Taj krševiti predjel označuju imenice briegovi: Bradovec, Zakućnica, Vrhi, Katarska gora, Orejovec, Jaruga, Srednjak brieg, Suhodol. Površina mu iznaša po prilici oko 10 km². Uočimo li petrografski sastav toga terena, to ćemo motriti dolomite, vapnence, breče, ponešto konglomerate, koji pripadaju triasu (dolomiti) i miocenu (litavci; breče i konglomerati). Ove dakle pretežno vapnene kami još su i po svojem sastavu (breća, šupljikavi litavci, konglomerati) veoma prikladne za ispiranje, jer razmjerno slabo odiljevaju rastapljujućem uplivu procijedujućih se voda, koje su tečajem vremena doista u tom ocrtanom terenu stvorile tipični krš. Od većih potoka, koji izlaze iz ovog krša spominjem samo potok Markovec sa pritocima, potok Dolje, Jezerane i Svinjarci potok.

Svi ti potoci slijede u velike nagnuće tog predjela, tj. teku na jug, dotično JI i JZ., a razilaze se radiarno iz okolice Ponikve.

Izhodištem krša svakako nam je uzeti Ponikvu, imenice njezin sjeverni okoliš; ovaj nam predočuje omanji plato sa briegom Bradovcem (577), koj je pun svrtaka. Taj brieg okružuje sa SZ i JZ strane gudura, kojom protiče potok Jezerane, u koji utječe još ispod vapnene peći mali pritok, pak teče затim pravcem po prilici južnim, dok se napokon na južnom rubu ponikve desno kote 477 gubi pod zemlju. Osim potoka Jezerane motrimo i u desnom, dotično istočnom kraju Ponikve potocić, koji se i opet gubi pod zemlju (Vidi šematičnu škicu),* nu sjevereroistočnije od predašnjega.

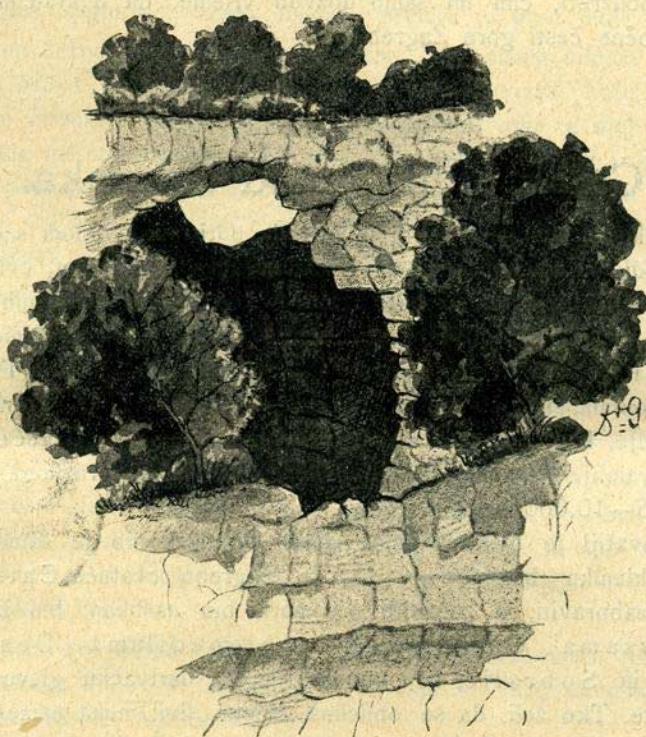
Ponikva sama leži SJZ nad Stenjevačkom ludnicom kojih 4 km. odaljeno. Ona nam predočuje trouglastu livadu, koja je ca 500 m široka i ca 400 m duga. Absolutna joj je visina 477 m. a nad razinom posavske nizine kod Stenjevca uzvišena je 352 metra. Njom protiče jur spomenuti potok Jezerane, uz ponikvu samu najmarkantniji pojav toga predjela, jer je to prava pravcata ponornica. Nastavak tomu potoku vidim u potoku Markovcu, koji izvire u guduri južno od Ponikve. Uz Ponikvu pak pravcem jugozapadnim motrimo veliku uvalu Družanicu sa množinom manjih svrtaka imenice po gori Orejavcu i Jarugi. Sve te uvale, lijevci i svrtci ukrašeni su bukvicima, koji iz njih rastu. Napominjem i livadu Križevčak (286) sjeverno nad Doljem kao paralelan primjer Ponikvi, jer i njom

* Ovu škicu priobćit ćemo u budućem broju, jer nam nije na vrieme došla naručena slika.
Uredništvo.

teče ponirući potok, koji u velikoj kamenari južnije izlazi kano jako vrelo na dan, tvoreći djelomice potok Dolje.

Taj u kratko ocrtani krš zapadne česti gore Zagrebačke dade se cieli u jednom danu proći i to: jutrom ranim vlakom do Stenjevca, onda pješke preko Borčeca u Teškovac te u Ponikvu. U Ponikvi razgledavanje i odmor kod vrela SSI od kote 477 lievo tik istočnog rukava Ponikve. Odavle preko Družanice mimo Jaruge u Križevčak te Doljem u Podsused.

2. Krš u istočnoj česti Zagrebačke gore vezan je na miocenski litavski vapnenac, koji nam tu pruža vtlo značajnih pojava. U tom pogledu spominjem

okolicu Sv. Ivana Zeline te dol. Orešje. Krš se tuj tipično razvio, jer je litavac uslijed tektonskih prilika (boranje itd.) raspucan i tako dopustio vodi da laglje izvadja djelo erozije, na što su slijedila urušanja. U to nam ime daju liepe primjere okoliš gornje Tepličice i to tzv. Dol sa Ertačom (valjda Vrtačom). Ta se Ertača pokazuje kano uski klanac strmih urušenih stena. Klanac je s traga, tj. njegov SZ kraj zatvoren. Tim klancem tekao je prije potok, koji sada izvire nešto pred njim. Kod dol. Orešja lievo, nedaleko ceste, vidimo u tamošnjem vrlo raspucanom litavcu malu špilju, nu svod joj je djelomice urušen i tako je postao naravan mostić. (Vidi sliku).

Ovo malo primjera liepo i tipično nam predočuje krš, a predaleko bi nas vodilo da iznesem ili orišem svaku sitnicu krša gore zagrebačke. Nu prije, što zaključim, valja da pripomenem i neznačnu poput galerije (Stollen) u goru ulazeću špiljicu, koja se nalazi visoko na obronku južno od Ponikve. Ta je špiljaca u velike zanimljiva, jer će svakoga, koji joj se približi iznenaditi šumom, kojeg prouzrokuje struja iz špilje duvajućeg hladnog zraka sa tamo nakupljenim, te naokolo letećim šušnjem. Mrzli taj vjetrić stoji očito u svezi sa poniranjem potoka Jezerane, kojom se prilikom isparuje voda, time rashlađuje zrak, a pred otvorom rečene galerije pako zbiva se nuždna izmjena sa vanjskim toplijim zrakom, koju nam izmjenu na par koračaja odaje mukli šum. — Pri koncu obećajem, da će se na taj predmet još obazreti, čim mi samo dozvoli vrieme, da dokrajčim geografska istraživanjaistočne česti gore Zagrebačke.

Cudan cvjet izpod Risnjaka.

Nema bilinske familije u kojoj je priroda potitrala tvornom snagom svojom tako, kao medju Kaćunovicama ili Orchidaceama, najljepšim cviećem ovoga sveta. I život i oblik cvjeta, i boje i miris, kod tih te prekrasnih bilina zadržava, naročito pak kod tropijskih vrsta, medju kojima ima i nametnica (Epiphyta) na kori grana i grančica. Pravi paraziti nisu do sada poznati. Najdivnije su Kaćunovice u tropima, naročito u nekojim krajevima Himalaje. Prama stožerima bivaju sve riedje, kao i na planinama umjerenoga pojasa. U kućanstvu su poznati plodovi vanilije (*Vanilla planifolia*), koju goje na kori raznoga drveća. Kaćunovica ima 6—10.000 vrsti.

Najčuđnovatiji je u Kaćunovica oblik cvjeta i tko je samo jedan puta gledao u stakleniku botaničkoga vrta u Zagrebu cvatuće Catleye, taj to neće nikada zaboraviti, a zapanjiti ga mora bio naslikan, bio živ cvjet od *Odontoglossum*, *Oncidium*, *Paphiopedilum*, *Dendrobium*, *Scuticarie* ili *Sobralie*, koji oponaša lepira, mrtvačku glavu, kralježak i druge predmete. Tko želi, da se oblicima cvjeta divi, neka uzme u ruke Stejnovo djelo: »Ochrdeenbuch«, koje je ukrašeno sa 184 slika.

Nu ima prekrasnih Kaćunovica i u hrvatskoj flori. *Ophrys muscifera* oponaša cvjetom muhu; *O. apifera* pčelu; *O. aranifera* i *O. arachnites* pauka-križaka, a *Cypripedium Calceolus* papučicu; u *Himantoglossum* izduljila se ustica u prilici remenčića; u dragoljuba (*Platanthera bifolia*) pada u oči veoma duga ostruga. *Platanthera* miriši po karanslu, *Gymnadenia conopsea* i *G. odoratissima* (naročito ova) opojno po vaniliji, *Orchis pallens* po bazgu, pa su i boje cveta u nekim prekrasne, a naš *Coeloglossum* cvate dapače zeleno. U domovini nema ni briega, ni vrha tako bogate i raznolične flore, kao što je Risnjak, gdje nas je za zadnjega uzlaza (3. kolovoza) jedna bilina osobito iznenadila.

Idući šumom Maloga Bukovca, pazili smo pozorno na svaku bilinu i zato pošli zadnji i mnogi ponovno ubrali. Presvjetla gospoda grofovi živo se zanimahu za floru i svaki bi čas sustali bili, ovu ili onu vrstu ubrali i za ime joj pitali, ali mnogi i sami prepoznali. Bijasmo u veoma živahnom florističkom razlaganju i pripovjedanju i nije bilo biline, koju nebi poznali bili, jer smo u razno doba godine, a toga dana po šesti puta uzlazili na prezanimivi Veliki Risnjak. Ali evo jada iznenada! Slučaj je htio, da nam se naše florističko oduševljenje sa čas pomrsilo.

Presvjetli gospodin grof Milan Kulmer, pozorno motreći kraj oko sebe, na jednom stane, sagne se, odkine bilinu, i prinese ju pred moje oči.

Zagledam u ruci biljku osobite vanjštine, koju nisam nikada vidio i morao sam na svoju žalost priznati, da imam pred sobom vrstu, koju ne poznam, a skrušeno je to priznao i prijatelj Faller. Prepoznali smo u njoj familiju Kaćunovica, nu roda ne prepoznamo, niti nam je u tome pomogao »Bilinar«, kojega prizvasmo u pomoć. To me je mučilo uz cieli put, mučilo me na Risnjaku, mučilo po danu i po noći. Smetnuo sam u dušu sve krajeve domovine, koje sam prošao, ali badava — takove biline dosada nisam vidio.

Povrativši se u Zagreb, pohitim u botanički zavod kr. sveučilišta i prizvah u pomoć najprije dra. Ernesta Halliera: »Flora von Deutschland« sa koloriranim tablama. Listao sam, listao žurno, gledao sliku za slikom i na veliku radost svoju na tabli XX. zagledao bilinu, koja me toliko zanimala i mučila. Sad sam pošao do generalnog herbara, pa je i tu našao.

Po vrsti je to *Epipogon aphyllus*, poznata pod starijim imenom kao *Epipodium Gmelini*. Niemci je zovu »Ohnblatt« i »Oberkinn«. Kako nam Šulek za nju ne bilježi narodnoga imena, mogli bismo ju bar za sada zvati »Bezlistka«; Šloser i Vukotinović zovu ju »Nadbradac«, svakako prema drugom njemačkom imenu.

Nazvali smo ovu bilinu čudnom, a sada nam je reći zašto. Antun Kerner u svom prekrasnom djelu: »Pflanzenleben« zove ju . . . die seltenste und wunderbarste . . . von bleichen Waldorchideen«.

Čudnovata je bezlistka ponajprije zato, što »nema« korjena, listova i listnoga zelenila. Mjesto korjena ima ona podanak, koji nalikuje mnogo njezinoj srodnici *Corallorrhiza innata* (Korallenwurz). Oblikom svojim oponaša podanak rogovog lososa, izbjiga podzemnim tanahnim na kraju gomoljasto udebljanim vrežama iz kojih poraste na pedalj daleko nova bilina. Na ograncima razvile su se u snopićima stanice sisalice, kao n. pr. i u naše *Circaeae alpina*. Kad kada prodje i po više godina da bezlistka ne procvate, ali živi ipak podzemno izpod mahova ili crnice, pravi je dakle slučaj, kad je nadje botaničar, pa još i po tome, što raste i pojedince.

Cvjetne su stablike iznad podanka vrtenasto udebljane i s jedne strane crvenkasto ili modrasto nahukane. Stablike su jednostavne, gladke, sočne, prozirne, ukrašene na vrhu sa nekoliko cvjetaka, kojih jak miris sieća na brazilske

Orchideje iz roda *Stanhopea*, a sieća na to i cvjet, koji je žućkasto-biel, bledo ružičasto i ljubičasto nahukan.

Sva je bilina bleda, malone onakova, kao što bijaše truli, povaljeni panj smreke, kraj kojega je porasla, dakle zagasita (braun). Na tom svom staništu bijaše osamljena, nu po Kerneru izbija i izmedju mahovine, kada pada više u oči i čovjek ju tako lahko ne mine.

Cvjetovi, sjedeći na nježnim stabkama, takodjer su osobiti. Takozvana ustnica ili labellum, koji je kod Kaćunovica obično okrenuta dolje, okrenuta je kod bezlistke »gore«, a ostali dielovi, koji bi imali biti okrenuti gore, spustiše se poput pet sitnih prstića prama zemlji. Oblikom oponaša »šuplja« medonosna ustnica phrygijsku kapu ili kacigu, sjećajući te i na cvjet naprstka (*Aconitum*).

Mjesto listova ima bezlistka toku nalične listiće (scheidenförmige Niederblätter), kao i naš *Limodorum*, *Neottia*, *Carallorhiza*, a listnoga zelenila (*Chlorophyllum*) s ovima мало ili ništa.

Ove biline zove Kerner »Verwesungspflanzen«, a bezlistku nam predočuje u bojama, kako se je tužno uzdigla nad mahovinu u sumračju crnogorice. Za svoga slikara, koji ju slikao u prirodi dodaje, da ju je nazvao »die elfenhafte Träumerin.*

Bezlistka se širi umjerenom Evropom i Azijom do iztočne Sibirije, ali svigdje kao riedka i pojedince. U nas je nadjena do sada u Zagrebačkoj gori oko sv. Jakova, Vidovca, Markuševca, pam nam ju »Flora Croatica« bilježi i za Grebengrad u Hrvatskoj, a za Daruvar u Slavoniji.

Bezlistku kušali su i gojiti, ali do sada bez uspjeha i zato je ona samo za botaničara prezanimiva bilina, koju će Bog zna kada, zagledati opet živu.

H—c.

Pet dana medju splavarima.

Zagrebčani se često puta nasladjuju sa savskog mosta, a i drugi Posavci diljem Save, gledajući kako splavari plove na težko obloženim splavima sa raznovrstnim daskama, letvama i drugom drvenom robom; nu rijedko koji znade odakle toliki lijes i odakle ti ljudi, koje obično nazivaju Kranjcima, premda po Kranjskoj za pravo ni hodali nisu. Neka mi bude dozvoljeno ovdje milim prijateljima, ljubiteljima divnih krajeva — hrvatskim planinarima — opisati prekrasni čarni predjel, u kojem ti ljudi obitavaju. Mislim, da im taj kratak članak ne će biti dosadan, nego da će im se srce jošte većma razgrijati za prekrasnim slovenskim stranama.

Prošle godine opisao vam je Martin iz Zagreba svoj uzlaz na Triglav. I ljetos se je htio uzvinuti na tjeme sjedoglavog djeda sviju južno-slovenskih ze-

* Sliku gledaj u Kerner: Pflanzenleben, Bnd I., str. 103.

malja i to sa ovećim družtvom, da mu doneše pozdrav od njegove djece iz Hrvatske. Ali eto neprilike!

Na urečeno vrieme, t. j. oko 20. srpnja, ljevala je kiša neprestance, po najvišim planinskim vrhuncima palo je i podosta sniega. Radi te nepogode vremena odgodjen bijaše put na Triglav za kolovoz; nu suputnici ostaviše prvo-bitnu namisao, te odoše u kršno Primorje, da se u sinjem hrvatskom moru rashlade. A Martin? Martin se kupao u hladnim valovima deruće Drave, obilazio vrhunce prekrasnih ljutomerskih gorica sa otvorenom knjigom, prevadio u jedan dan put od starodrevnog Optuja do Rogatca, — a putem se uspeo isti dan iza silne pljuskavice, koja ga je samo do kože smočila, na sv. Donat, visok do 900 metara, sabravši lijepu kitu alpinskih biljka. U ime počinka, upregoše ga onđe braća u posao, a izmaknuv, pohrlio kraj Sutle preko sedla Macelj-gore kroz Gjurmanec u priestolnicu milovidnoga Zagorja u — Krapinu. Željezni ga konj na brzo ponese u Zagreb, a iz Zagreba u Karlovac.

A iz Karlovca? Kuda ćeš radje, koji ljubiš prirodu, nego li u Ozalj, a od onuda kraj Kupe u Metliku i obližnje krajeve, pa onda preko Kamanja na vrat na nos službe radi brže bolje natrag.

Ozalske krajeve nije nužno da opišem; tà tko da ih opiše i bolje i ljepše od našega dičnoga planinara i prirodoznanca Dragutina Hirc a, koji je u onim romantičkim krajevima svojom nogom prevrnuo svaki kamen. Svršivši svoju službu, eto opet prostog vremena. Nebo čisto ko ribje oko, sunce grije da ne može ljepše i bolje, sjegurno je najnoviji snijeg po vrhuncima odkopnio, polegao u toliko, da čovjek po njemu može hodati bez napora. Nu kamo? da opet idem na Triglav sam kao prošle godine? to nije uputno. Ajde do prvog željezničkog raskršća — do Pragerskog, možda se putem nadje koja duša željna u toj sparini snijega. I ne prevari me nada. Jošto prije raskršća, skoči u željeznička kola moj stari znanac, planinski sin A. S. kojega je sudbina privezala službom na optujsko polje. Ugledav me, zapita za čas: kuda ćeš? a kuda ti, upitah ga u isti mah? Obojica izgovorismo zajedno: u planine.

Nu kamo i na koja brda, zapitati će prijatelj. Odvratih mu: kamo drugamo, nego u tvoju divnu Savinsku dolinu pa onda na »Radoho« i preko u Korušku »Belo« (toplice), ili pak na Ojstricu, a zatim kroz »Kamničko sedlo« u Kamnik.

— Da, to bi bilo prekrasno, odvrati zamišljeno prijatelj, — ali ja moram prije neki nužni posao da obavim u Ljubljani. Ako ga danas obavim, vratiti će se još noćas brzovlakom u Celje; ako li me ne bude, neka ti to bude žalosnim znakom, da će morati onđe najmanje još dva dana ostati. Bude li tako, putuj u ime božje dalje, a putem ćeš možda naći kojeg suputnika. Prijatelja ne bijaše natrag. A ja ajde na željeznoga konja, te bjež sredinom divne savinske doline kraj postaje: Petrovče, (krasna crkvica sa tako rekuć danomičnim proštenjem kroz ljeto); Žalec, koji je opkoljen širom doline sa zelenilom hmelja. Odovuda se vidi sjeverno Gotavlje, a južno Griže nad kojima se bieli vrh ovisokog

griča nova crkva majke božje lurske. Treća je postaja Sv. Petar kojega okolica sjeća na Gorenjsko u Kranjskoj. Sjeverno se vidi liepi grad »Novi Klošter« a nedaleko je krasna dosta velika jama »Pekel« 2 kilom. duga u kojoj se nalaze prekrasne sige u obliku divnih zastora. Od sv. Petra hrli dalje željeznica sjeverno pod bijelimi hridinama, dočim teče južno bistra Savina, koja je nanesenim kamjenjem čitavu plodnu dolinu prikrila. Četvrta je postaja Polzela. Na blizu su dva velika gradića, stariji Komenda, a noviji Schönegg. Od ovuda se ide na Oljsku goru, vrh koje je postavljena crkva — od koje je krasan pogled na jug. Zaputivši se željeznica od Polzele, zaokružila je Oljsku goru, zašla u dosta usku dolinu do postaje Rečica na Paki, gdje sam istupio, da od onuda podjem pješke u Mosirje i dalje. Nu gle čuda! Sa mnom istupiše iz drugih kola dva prijatelja, koji odlučiše u Rečicu na Savini. Eto barem za 3 sata putovanja suputnika. Nu prije, što podjemo dalje, valja da namažemo kola — podjosmo u gostonicu, gdje smo ih namazali divnom kapljicom Isabellom. Dok smo tako sjedili, eto ti pred gostonom sluga zaprezuje konje koji će do Mozirja.

Složismo se, plativši po osobi 30 novč vozarine, u prostrana kola. Bič zapucketra, konji poskoče prama jugu sve do Savine, a ondje zaokrenu zapadno u uzku sutjesku, medju vrletne hridi. Poštar, čvrst i jedar planinski sin, rumen kao jabuka, bijaše razgovorljiv. Doznavši, da sam iz Zagreba, započe priopijedati, kako je bio već često puta u Zagrebu kao »flosar« i istakne da mu se Zagreb veoma dopada. Kraj sebe imadjaše novi poštarski rog i mi ga umolismo, da nam puše u njega. Nu kako se nije dao nagovoriti, umolismo ga, neka ga nama preda, da pušemo i slušamo planinsku jeku. Eto muke. Jedva jedvice dobili smo glas, a od silnog puhanja zacrvnili se kao kuhanici raci. Ponovno zamolili smo poštara, neka nam on što zatrubi. I zbilja, primio se je posla, ali nije ništa bolje išlo, nego li i nama. Počeo se izgovarati, da je na taj rog teško puhati, pošto je nov, da ni njegov prijatelj, koji bijaše pet godina kod vojničke glazbe ne može ništa da s njime opravi. Bijaše toliko smjeha i šale, da smo bani u Mozirje, a da i sami nismo znali kada. Pred Mozirjem se sutjeska proširila malo, a na kraju te proširene doline leži to prekrasno trgovište na podnožju Golčke planine. Najviši joj je vrh Medvedjak visok 1566 metara, na kojega se iz Mozirja može uspeti za tri dobra sata, uživajući s njega pogled osobito prema jugu. Ovdje smo htjeli posjetiti starog znanca i prijatelja, ali ga na svu sreću nismo kod kuće našli, jer teško, da bi isti dan dalje putovali.

Upravo je udarilo sedam sati, kada smo krenuli iz Mozirja. Brda su se opet stisla, a mi putovali kraj bistre Savine, koja se je pjenila preko jazova iza kojih su postavljene pilane. Ovdje počima za pravo splavarska domovina. Nad uzkom se dolinom uzdižu s obih strana nebotična brda, mnoga do vrha pokrivena sa raznovrstnom crnogoricom. Silno blago leži još u tim prašumama. Jele su i smreke ravne kao svieća, debele gdjegdje, da ih dvojica tek mogu obujmiti, a visoke 30 – 40 metara. Nu mnoge rastu na nepristupnim mjestima, te ih čovjek težko izvuče, a opaža se i to, da se krš prema dolinama širi sve to više.

Diljem Savine, a na daljinu od $\frac{1}{4}$ ili pô sata razmaknuti su jazovi, koji

zaustavljaju vodu, te ju onda dovode na pilane. U prvi bi mah čovjek mislio, da je život pilara jednoličan, nu ipak tomu nije tako.

Sunce počelo tonuti. Zadnji traci cijelivali su jošte vrhunce nakostrešenog Velikog Rogatca (1557 met.), dugoljastu Meninu planinu sa najvišim vrhuncem Višavicom (1439 met.) s južne strane, a sa zapadne izticala se je svojim vratolomnim šiljastim i snijegom pokrivenim vrhuncem Ojstrica (2350 m.) Prošli smo izpod divno smještenog starodrevnog velikog samostana Nazarja, kojega prvobitno osnovaše nekolicina franjevaca bosanskih iza pada Bosne ponosne u idiličko romantičnom kraju na strmoglavom brežuljku, da uzmognu nadalje u mirnoj tišini nastaviti svoj bogoljubni život. Izpod samostana na drugoj strani pjeneće Savine stoji gradić sa tri čvrste kule ljubljanskih biskupa — Vrbje. Mrak se je već uhvatio, kada se rastadoh sa prijateljima, prekinuvši ugodan razgovor o promatranju divne naravi božje; oni skrenuše na desno k prijatelju u Riečicu na Savini. A ja? u ime božje, dalje do Ljubna do kuda mi bijaše prevaliti put od dva sata i pô. Već sam malo ne požalio, što nisam pošao s njima, ali mi je ipak dušu napunjavalo veselje, što će sutra biti bliže k cilju svoga putovanja, bliže Ojstrici na koju se odlučih uzpeti. Put me je vodio kraj krasnih kuća obkoljenih krcatim voćkama, a iza njih šumila je silno voda, koja je tjerala velika kolesa, koja su opet tjerala mnogobrojne zujeće i cvileće pile. Noć bijaše divna; nebo se osulo bezbrojnim zvjezdama, medju kojima je bledo lice svoje istaknuo sjajni mjesec. Vidio sam ogromna skladišta dasaka, letava i spremljenih splavova, koji su čekali obilniju vodu, da se odtisnu uz nju, pa da zaplove prama istoku u Hrvatsku, Srbiju, Ugarsku sve do Oršove, ako ne i dalje. U koliko bijaše dan vruć, u koliko bijaše hladnija večer i »Zdrava Marija« me zatekla u Š. Janžu. Po kućama bijaše svuda svjetlo, prozori otvoreni, te sam vidio kako narod u sobama večera ili pak već moli zajedničku večernju molitvu te se spremja na dobro zasluzeni počinak poslije teškoga rada. Naskoro prispjeh u selo Gruševlje, a onda u Okoninu. Selo je to maleno, ali su kuće lijepe i prostrane, a ponajljepša crkva sa trim kupulama, zidana u slogu bizantinskom. Čudnovato je, kako je taj slog zalutao u ovu zabit. Valjda su splavari vidjeli taj oblik gradjevine gdje na jugu, te im se tako sviknuo, da su si i kod kuće sagradili u tom slogu crkvu.

Za kratak čas prošao sam Savinom na lievi brieg i došao u selo Radmirje. Svuda je vladao tihi mir, tek ovdje ondje čuo se lavež budnih pasa, a po kućama bijaše tama, osim u jednoj i to upravo na razkršću u kojoj je gorjela svjetiljka. Vani nigdje nikoga, a i u toj kući takodjer vladao mir. Uzpevši se na brežuljak, zagledam otvorenu sobu, a usred sobe mrtvaca oko kojega je gorjelo šest duplira. Kraj peći stisnule se dve bake: jedna je drijemala, dokim je druga prebirala jagodice na krunici. Jedna me baka uputi, kojim će putem u Ljubno, a kad sam izmolio »Otče naš«, za pokoj duše, podjoh dalje, razmišljajući uz put o prolaznosti i ništavilu svijeta.

Za pô sata evo me medju kućama. To će biti Ljubno pomislih, a tako je i bilo. Prošao sam mostom preko, u svim kućama vladao mir i tama, samo u jednoj

opazih svjetlo na kojoj sam u mjesecini opazio nad vratima takodjer obješenu borovicu i »Hvala Bogu!«, progovorih, »ovdje ću prespavati, bilo što bilo, ta dalje ni ne mogu od umornosti«. Udjoh u prostrano predsoblje, a u njem šestoricu pilara, krijepili se vinom i rakijom.

Gostioničar pristupi ljubezno k meni i upita me što želim? a ja mu odvratih, da molim ponajprije večeru, a zatim konak. »Sve će to biti, odgovori mi on, te me uvede u veliku i dobro uredjenu sobu. Naskoro mi donese komad tečne mrzle teletine, kruha, litar crvenike i papuče, da mi u njima trudne noge odpočinu.

Radoznali pilari naskoro se preseliše u sobu k obližnjem stolu, a gospodar pako k meni, te se za čas medju nama razvije živi razgovor. Htjeli su od mene svašta dozнати, a ja opet od njih o njihovom životu. Bijahu to stari splavari, koji radi starosti nisu mogli više u svijet splavima, te su zato kod kuće radili na pilama. Pripovijedali mi svoje sretne i nesretne dogodjaje, kako su putovali, dok jošte ne bijaše željeznica, Savinom, Savom, Dunavom kroz željezna vrata u Rumunjsku i Bugarsku mal ne do Crnoga mora. Pripovijedali mi i to, koliko puta je koji pio vodu u Savi i Dunavu, naime utapljao se.

U razgovoru nas skoro zateklo pô noći, zato se oprostisemo kao stari znanci, a ja pošao u gornji sprat, u prijatnu sobicu i čisti krevet. Izručih se Bogu, ali me uznemirivala misao kako ću zaspati, ta polak mene zuće pile, a buči i nabija stupica. Nu gle!; prije što ugasih svijeću već sam zaspao; i spavao tvrdo i slatko sve do treće ure do kada mi dogorjela svieća a pila se i stupica zaustavila. Brže bolje sam se ustao, zaodjeo se te ajde oko 4 sata prama Lučama u polumraku tik kraj duboke i strme obale divne Savine, koja se u prozorje na slapovima prelievala u svim mogućim bojama, bučila i ječila medju visokim brdinama. Put traje dva dobra sata. U početku cesta je dosta slaba radi kamenitih plazova, koji se često spuštaju na nju i u Savinu; nu što dalje, to je put zaniviji i ljepši. Za sat i pô došao sam do potoka Črne koji se izljeva u Savinu. Ovdje je zabilježeno, da se može na Radohu (2065 m.) za sedam ura, a od onuda opet u Korušku, u Željeznu Kaplu za 2 ure hoda ispod Radohe. Za 20 minuta dolazi se do zanimivoga prelaza preko Savine. Tu stoje dvije orijaške pećine, koje se odvališe sa vrha, jedna s kraja a druga u sredini Savine. Preko ovih pećina sagradjen je most, a od druge pećine na obalu postavljena je brv. Most je dug do 30 m. Iza pećina silna je dubljinu, a voda zelena kao smaragd, dočim je prema kraju divne plavetne boje. Milo je čovjeku stati na tom prelazu. Kada gleda proti vodi, vidi pjeneću Savinu, koja se mučena probija medju mnogim hridinama; ako pako gleda niz vodu, vidi množinu pastrva, kako se igraju i pračkaju, prelievajući se na sunčanom svjetlu. Deset časaka od mosta stoji na brdu liepi dvor imućnog seljaka Jezernika, u čijem je vlastničtvu maleno gorsko jezerce. Od tog prelaza pa do Luča ima jošte 20 minuta. (Slied).

Meteorologijsko opažanje na Sljemenu

god. 1899.

Od siječnja do kolovoza.

Rezultati meteorologijskog opažanja na Sljemenu (935 m.) u god. 1899.

Mjesec	Tlak zraka 600 + mm.					Temperatura zraka									
	Poprij.	Maksi-mum	Dne	Minimum	Dne	Poprij.	Maks.	dne	Min.	dne	absolutni				
										Maks.	dne	Minimum	dne		
Siečanj	80·5	88·4	26.	62·2	3.	1·01	6·8	14.	8·0	5.	7·6	14.	-8·5	5.	
Veljača	81·6	89·0	28.	65·1	3.	-0·07	14·6	11.	-11·6	27.	15·4	10.	-12·5	27.	
Ožujak	80·9	90·6	14.	66·8	21.	1·09	15·6	16.	-12·6	6.	16·3	16.	13·8	6.	
Travanj	—	—	—	—*	—*	6·35	16·0	3.	-1·6	13.	19·5	18.	-2·5	10·13.	
Svibanj	82·3	90·7	31.	73·5	25.	9·60	20·4	15.	-0·8	5.	22·0	15.	-1·6	6.	
Lipanj	82·8	90·9	5.	68·4	23.	12·71	24·6	7.	6·0	14.	25·5	7.	2·5	13.	
Srpanj	85·1	91·1	81.	77·2	2.	15·42	27·8	24.	7·0	3.	28·4	24.	6·0	3.	
Kolovoz	85·5	91·8	1.	78·5	9.	15·25	26·5	5.	9·0	21.	27·0	6.	5·1	10.	

Mjesec	Tlak vod. pare mm.	Relativna vlagu %	Nebolka	Oborina m/m			Broj dana					Najveća dal. snijeg joga u cm.	Dne
				Suma	Maksim.	Dne	Oborinom	sniegom	grmljavnom	Vjetrom ≥ 5	Maglom		
Siečanj	3·5	71·4	5·8	55·0	27·7	3	11	6	—	2	13	18	3.
Veljača	3·3	72·0	4·5	23·0	5·3	2, 4.	12	7	—	5	10	12	4.
Ožujak	3·5	68·6	4·9	92·6	30·0	24.	9	8	1	—	4	50	25.
Travanj	4·7	65·0	6·2	157·3	38·8	28.	16	6	—	—	6	16	13.
Svibanj	6·4	70·2	6·2	217·3	23·1	29.	21	1	6	—	10	30	6.
Lipanj	7·9	70·7	5·2	189·8	62·4	24.	15	—	5	—	4	—	—
Srpanj	9·5	70·8	4·5	113·9	29·2	2.	16	—	11	—	2	—	—
Kolovoz	9·6	72·2	3·8	60·6	19·4	10.	8	—	3	—	1	—	—

Mjesec	Popriječna jakost vjetra			Koliko je puta duvao vjetar od								Tisina
	7a	2p	9p	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	
Siečanj	2·2	2·1	2·3	8	9	28	13	7	6	14	8	
Veljača	3·0	2·8	3·1	19	5	11	11	7	10	14	7	
Ožujak	2·4	2·5	2·3	10	12	6	12	17	10	15	11	
Travanj	2·3	2·7	2·3	12	4	5	16	14	12	12	15	
Svibanj	2·3	2·3	2·1	4	4	20	21	21	9	11	3	
Lipanj	1·8	1·9	1·6	2	2	14	27	13	17	7	8	
Srpanj	1·7	1·7	1·4	6	3	11	14	29	12	15	3	
Kolovoz	1·9	1·6	1·4	9	2	7	17	24	14	16	4	

Dr. A. Mohorovičić.

* Početkom travnja pokvario se je barometar, te se je morao zamjeniti novim. Poradi toga manjkaju podaci za ovaj mjesec.

Družtvene viesti.

— **Jubilej.** Bivši predsjednik H. P. D., a od osnutka njegov mu član, Josip Torbar, predsjednik jugoslavenske akademije, slavio je 24. pr. mj. riedko slavje. Toga dana navršilo se 50 godina, što je Bogu prino prvu žrtvu svoju. Zlatnu misu čitao je u Brdovcu, u krugu svojih rodjaka i tamošnjega staroga si prijatelja, župnika Matije Penića.

Godine 1876., 30. ožujka izabrala je druga redovita glavna skupština H. P. D. Josipa Torbara svojim predsjednikom, koji je u toj časti zamienio prvoga predsjednika, praliečnika dra. Josipa Calasancija Schlossera Klekovskoga.

Za njegova predsjednikovanja do g. 1878. poduze družtvo o duhovima izlet na Ivančicu, kod kojega je učestvovao i Josip Torbar, koji je sa družtvom poduzeo i izlete na Samoborsku Plješivicu, na Kalnik, Veliki Risnjak, a osim toga se uzpeo na Klek, Golu Plješevicu i druge briegove i vrhove u Hrvatskoj i mnogo mu godina bio prervnim odbornikom.

Za Torbarova predsjednikovanja, god. 1877. započe planinarsko družtvo gradnje po hrvatskim gorama i planinama, za njega podignuta je na Sljemenu drvena piramida za koju je na njegovu zamolbu gradsko poglavarstvo veleđušno poklonilo za gradnju potrebito drvo, koje je vriedilo više stonina forinta.

Dok bijaše Josip Torbar predsjednikom povela se rieč i o gradnji kuće na Sljemenu, koja nebi g. 1877., već sljedeće godine dogotovljena. Družtvo imalo je tada 171 člana, većinom iz Zagreba. Prihoda bijaše 786 for., a potroška 576 for.

Kad je 7. srpnja g. 1889. posvećena željezna piramida na Sljemenu, izrekao je Josip Torbar sa njezine visine svetčanu besedu, toli žarku, toli rodotljubivu, toli zanosnu i punu planinarskog žara, da je potresao srcima sviju prisutnih i mnogomu se orosilo oko.

Završio je svoju uzvišenu besedu ovim riećima:

»A ti piramido, skromna uspomeno brižnih trudova planinarskoga družtva, budi u grudima onih, koji te posjećuju, plemenita čuvstva, uzugaj im srce ljetopotom prirode, otresi sa svakoga, koji se na tvoje spratove popne, težke brige svagdanjega života, budi mu vrelo čista veselja, plemenite i nedužne zabave! Budi u Hrvatima bistru svest, razplamčuj žar ljubavi prama domovini, uzkrisi u njima plemeniti ponos, da motreći s tvoje visine ove nedogledne ravnine, zelene dubrave i visoke planine, dražestne brežuljke i ubave doline, s ushićenjem uzkliknu: Liepa naša domovino! U to ime predajem te obćinstvu za plemenitu porabu.«

Josip Torbar rođio se 1. travnja g. 1824. u Krašiću kod Jaske od sejlačkih roditelja i u visokoj je već starosti, ali dobri nam ga Bog još mnogo godina uzčuvao jedra i zdrava na korist domovine i hrvatskoga planinarstva!

— **Privremeno tajništvo** H. P. D. primio je dr. Lazar Čar, čuvar zoologičkoga odsjeka narodnoga muzeja i privatni docenat zoologije na kr. sveučilištu.

— **Dvadeset i petgodišnjica** H. P. D. Prema zaključku odborske sjednice od 6. listopada t. g. odgadja se spomenuta proslava na neizvjestno vrieme do buduće godine.

Prirodno proučavanje Velebita. Polovinom srpnja o. g. pošli su na naučno putovanje na Velebit članovi H. P. D. p. n. gg. prof. dr. Drag. Gorjanović-Kramberger sa svojim asistentom, filozofom Ostermanom. U Senju priključio im se prof. dr. Aug. Langhoffer, a na Oštarjima ličkim prof. Drag. Franić iz Gospića. 19. srpnja pošli su parobrodom u Karlobag i kolima do Brušana. 20 dovršili su svoje studije te pošli u Gospic, gdje su i 21. srpnja boravili te se zaputili u Smiljām. 22. pošli su kolima do Medka, a odavle na Velebit. Poslije podne prispjeli su preko Marasovog vrela u dolinu pod Babinim vrhom i blizu jezera, gdje su i prenoćili, nakon što su se prije sumraka divili na široko i daleko okolici na kopnu i moru. 23 podje prof. Franić preko Velebita prema sv. Roku i natrag u Gospic, a ostali o podne sedlom u Paklenicu, gdje su prenoćili. 24 u jutro stigli su u dalmatinski Starigrad, da se parobrodom vrate kući sa napornog puta, koji je bio namijenjen proučavanju geoložko-paleontoložkih, hidrografsko-geografskih i entomoložko-botaničkih odnošaja tih krajeva. O rezultatima izvjestit ćemo naknadno obširnije.

— **Hrvatsko geografsko društvo.** U kolu mnogobrojnih društava, koja unapređuju intelektualni i materijalni razvitak našega naroda, manjkalo je do nedavna takovo društvo, koje bi posvetilo svoj rad iztraživanju i opisivanju zemlje same, u kojoj živimo, manjkalo nam je **geografsko društvo!**

Takova društva postoje već malo ne u svim kulturnim zemljama, jer je *poznavanje vlastite domovine* svakom naobraženom čovjeku od isto takove prijeke potrebe kao i poznavanje prošlosti svoga naroda.

Za tim se primjerom povedoše neki prijatelji zemljopisa, a ujedno članovi »Hrvatskoga naravoslovnoga društva«, te iznesoše pred upravu prijedlog, da se ustroji u tom društvu u smislu društvenih pravila odjel, kojemu će biti zadaća, *da goji geografsko iztraživanje naše domovine*, te da svojim radom unapredi u nas dosta zanemareni zemljopis.

Prijedlog ovaj bude od odbora usvojen te gledere rada i ustroja „Geografskog odjela“ slijedeće ustanovljeno :

I. Članovi »Geografskog odjela« jesu članovi »Hrvatskoga naravoslovnoga društva«, t. j. za njih vrijede ista pravila, a i iste dužnosti kao i za sve ostale članove.

II. U društvenom organu : »Glasniku hrv. naravoslovnog društva« bit će dovoljno prostora namijenjeno radnjama geografskog sadržaja.

III. Geografski odjel posvetit će rad svoj poglavito *našoj domaćoj geografiji*, a da *nije* nisu isključene radnje općenita geografskog sadržaja.

Domovina naša obiluje prirodnim pojavima svake vrsti u tolikoj mjeri, da nam podavaju i za geografski rad neiscrppiva gradiva. Veliko ovo blago, kojim je Bog našu domovinu obdario, nije još ni iz daleka onako proučeno i prikazano, kako bi ono to zavrijedilo. — Da se ovomu za nas postidnom nedostatku doskoči, da nam neće trebati segnuti u buduće za tuđom knjigom, ako svoje hoćemo upoznati, prikupit će geografski odjel gradivo i izdati u svojim radnjama na svijet.

Da nam pako i zbilja »Glasnik hrvatskog narvoslovnog društva« bude izvorom, iz kojega će ne samo domaći, nego i tuđi crpsti najpouzdanije podatke o našim geografskim prilikama, razredit će se rad među suradnicima po stalnoj osnovi. Potanju obavijest podaje kr. sveučilišni profesor, dr. H. pl. Hranilović.

Kako su planinarstvo i geografija već odavna u savezu, koji je po obje stranke rodio obilnim i plemenitim plodovima i kako se geografija sastaje sa planinarstvom u geografičkoj obuci, a planinar na svojim putovanjima i uzlazima sa geografom, ne može da bude jedan bez drugoga, pa toga radi podupri svaki planinar ovo nam najmladje naučno društvo, kojemu je zadaća rođljubiva i uzvišena.

Između geografije i planinarstva postoje jake i uzane veze. Planinar, koji se promišljeno spremi za svoje ekskurzije, nikada neće zaboraviti, da u njegovoj opremi ona pomagala zapremaju važno mjesto, što mu ih geografija pruža.

Ali ne samo geografske karte, putopisi itd., nego i način, kako se priroda ispitava i opisuje, kako se određuje duljina puteva, visina vrhova i slične stvari planinar će vaditi iz riznice geografske znanosti na svoju korist.

S druge strane je planinar u stanju, da izdašno geografiju potpomaže. Pomoći ova pače je za znanost važna; izađe li i planinar sa kartom budi najboljom u prirodu, točno pregledavanje zabitnih dolova, nepristupnih visova, kuda rijetko kada drugi koji naobraženi čovjek zalazi, podati će mu prilike, da prikazu karte sporedi sa prirodnim oblicima te će naići na pogreške, koje samo on ispraviti može. U uzanom saobraćaju sa narodom, koji će mu bez bojazni kao prijatelju mnogo toga povjeriti, što zvaničniku, kog je služba amo dovela, prečuta; saznati će planinar mnogo zanimivog o prirodi, plodnosti tla, životu naroda itd. Gradivo ovo crpljeno iz prvotnog izvora velevažno je po znanost. Istina, da planinara koješta zanima, al među mnogima ipak se po koji nađe, koji će se i za geografiju starati, pa obilnim gradivom, koje mu se nehotice namiče, potpomagati znanost. A baš naše su prilike takove, da će naši domaći geografi objeručke prihvati suradništvo planinara i zahvalno iz njihovih ruku primati gradivo za daljnje obrađivanje.

Nađu li se dakle geografi sa planinarima u istom društvu, zajednički će njihov rad unaprediti, što obojici na srcu stoji: Proučavanje i prikazivanje mile naše domovine.

— **Turistički klub u Sarajevu** ustrojen je g. 1892. brigom i nastojanjem presv g. dra. baruna Mollynaria, kr. okružnoga predstojnika, koji mu je i

predsjednikom. Iz popisa, koji smo primili, razabiremo, da se taj klub sve to ljepše razvija. Godine 1892. imao je 21 člana-utemeljitelja i dva redovita člana, nu sada broji 47 utemeljitelja i 129 redovitih članova. Medju ovim članovima vidimo veoma odlična lica iz Bosne-Hercegovine, a medju začastnim članovima Henry Mosera iz Pariza. Mladomu pobratinskomu klubu želimo iz sve duše najbolji i najuspješniji napredak, koji je tim sigurniji, što je Bosna-Hercegovina u svakome pogledu zemlja planinarska.

Oproštaj.

P. n. gg. planinarima u Krapini.

Svim prijateljima i znancima, kličem »srdačni s' bogom« !

Nastojte, da nam »Strahinščica« cvate i napreduje! —

Sa planinarskim pozdravom

U Čazmi, mjeseca listopada 1899.

Gašo Vac, kr. kot. Šumar.

Književnost.

Illustrirter Führer durch Dalmatien. Verfast von Reinhard E. Petermann. Sa 165 slika, 4 geografske karte i četiri gradskia tlorsa. Beč 1899., str. 1—602 i I—LX.

Ovom djelu, koje je izdalo »družstvo za promicanje gospodarskih interesa Dalmacije«, sljedeći je sadržaj: Einleitung. Praktische Reise-winke. Allgemeines über Dalmatien. Von Pola nach Zara. Umgebung Zaras auf dem Festlande. Das zaratinische Archipel. Von Zara zu den Binnenmeeren von Karin und Novigrad und auf den Velebit. Von Zara über Benkovac und Kistanje nach Knin. Die Krka u. ihre Wasserfälle. Von Zara nach Sebenico. Sebenico und seine Ausflüge. Von Sebenico nach Knin. Die Morlaken (Vlasi). Von Sebenico nach Trau. Die Riviera delle Castella (Kaštela). Spalato. Ausflüge von Spalato. Von Spalato nach Sinj und Imoski. Von Spalato nach Metković. Das Narentagebiet. Ausflüge von Metković. Die mitteldamatischen Inseln. Von Metković nach Ragusa. Ragusa. Ausflüge von Ragusa. Die ragusäische Inselfür. Von Ragusa in die Bocche di Cattaro. Die Bocche. Von Cataro bis zur südlichsten Reichsgrenze. Ausflug nach Monte negro. Nach Corfu.

U dodatku ima ovo djelo i »mali rječnik« njemačkih, hrvatskih i talijanskih rieči; u njemu

se govori o površini Dalmacije i o žiteljstvu, a u odsjeku »Naturhistorisches« o nekojim insektima i mekućicama Velebita, o njegovoj flori, koja bi bila puno podpunija i zanimivija, da ju je napisao koji hrvatski stručnjak, dočim je ovako »veoma« manjkava, jer se ne navode ni one biline, koje su po naš gvozdeni Velebit osobito značajne. U Članku »Winterflora von Ragusa« govori se o phenoložkim prilikama toga grada.

U ovome djelu naći će liče pouke i hrvatski planinar, koji može da se u duhu uzpinje na Velebit bilo kroz Veliku Paklenicu, bilo kroz Mai Halan; može na Monte Tartaro (Trtar 496); m. kod Šibenika, na Monte Prominu (1148 m.) kod Knina, Monte Marjan (178 m.) kod Splita, na Biokovo (1762 m.) kod Makarske, na vrh kod Metkovića, na Monte Sergio (Sergij) kod Dubrovnika; može na vrhove oko Paštrovića u Boki kotorskoj, a odavde na Cetinje i na nebotični Lovćen u Crnojgori.

Jahrbuch des ungarischen karpathen Vereines. XXV. Jahrgang. Mit 3 Beilagen. Iglava 1898, str. 1—232. Ovu knjigu primisno na prikaz od uredništva i sljedeći joj je sadržaj: Das Roszaly-Gut in Gebirge; das Pieinen-Gebirge u. seine Flora; die Ersteigung d. Javorova; die Trüffeln d. Hohen Tatra; ein

Mondschein — Partie in d. Hohen Tatra; die neue Originalkarte d. Hohen Tatra; Geschichte des Vereines 1892—1898; das „Friedrich“ Schutzhäus. Medju manjim člancima nalazimo

članak: Sage vom Csorber-See i članak: Eine Hoveea-Fahrt auf Ski.

Ovaj se viestnik štampa svake godine na 10—12 tabaka u 4500 eksemplara.

Raznice.

Osobita ptica u Zagrebačkoj gori. Kad je 15. pr. m. družtvni član, g. Žiga Štagl pošao iz Zagreba na Sljeme iznenadile su ga na Šestinskem kameniku, što leži dalje kapelice sv. Roka, dve krasne ptice, koje su na pećine nalietale i po njima puzale.

Po vrsti je to *Tichodroma muraria* (Mauerläufer, Alpen — ili Mauerspecht), koju i naš narod pozná, pa je zove kod Broda na Kupi »zidarica«; kod Karlovačkoga Severina »zidarčac«, a poznata je i kao »plazur«.

To je prekrasna vrsta alpinske ptice — pužavice, koja u zimi ostavlja svoj alpinski zavičaj i kreće u južnije krajeve. Na stjenama, gdje kadkad nema ni travke, ni grmečka, ni cvjetića ni busića, ni druge koje ptice, nastanila se ova krasnoperka. Puzajući, prhajući i nalietavajući, traži među pukotinama crviči, kukčice i bubice, koje vadi dugim, tankim i svitim kljuničem. Zidarica ne miruje nikada, ne sjeda na granu nikada, a kada puza, ne podupire se repom kao n. pr. naše žune ili djetelj. Koncem veljače ili početkom ožujka, kreće opet zidarčac u svoje mile alpinske krajeve! U Gorskom kotaru nalijeće rado na Kuželjske stiene, kod Severina na pećine uz lievu obalu Kupe, u primorju na stiene oko Grobnika i Bakra, ali valjda i druguda. U Slavoniji ustrielili su ga na pećinama kod Kutjeva. U Zagrebačkoj gori vidjevali su ga i na ruševinama Medvedgrada, a neke godine i na pećinama kod Podsuseda.

Osnovna boja perja u zidarčaca je jasno-peplasta, glavna pera tamno-peplasta, krilna i repna pera crna, nu najkrasnije je pokrovno perje na krilima, jer je neobično »ružičasto«; grlo kljun i nožice su crne te svršavaju dugim pandjicama.

Paklenica. Već samo ime odaje, da je to osobit kraj domovine na krševitom Velebitu, kao što je u našem primorju užasno pod Suhim vrhom »Paklen«, nedohod dolomitnih stena i pećina.

Paklenica leži prama dalmatinskoj medju 300—600 m. visokim stjenama, kao duboko usječena dumaća, kojoj je dno pokriveno o rušinama i ogromnim survinama. Kada se s proleća topi snieg po bližnjim velebitskim vrhovima, nabuji potok Krušević, koji ju tom prilikom zaplavljuje. U začetku, gdje je Paklenica $\frac{1}{2}$ km. široka, malo je zeleni, kržljavo od ovaca i koza opaseno grmlje. U gornjem je djelu široka 1—3

km. i prima oblik doline, koju pokriva glasovita šuma Paklenica, zapremajuća 2800 hektara površine i pokrivaču svojim borovima i bukvama obronke Male i Velike Paklenice od kojih se ova protegnula na 7 km. daleko, uzdignuv se 632 m. visoko. Kod te visine zakrene kao visoka dolina na 4 km. prama izтокu i dieli prigorje Borovnik, Crni vrh i Močile od glavnog bala velebitskoga. Od Karlinog stana, gdje su pastirski stanovi, uzlazi se iz Paklenice na 1758 m. visoki Vaganski vrh.

Meteorologijska postaja na Triglavu, leži na Kredarici, a 2515 m. visoko. Novim tlakomjerni-toplomjerom mjerili su vreliste i zračni tlak, koji bijaše 11. srpnja i 3. kolovoza na vrhu Triglava, oko 542 m. m., dočim je voda uzavrela kod 90.8° C. Na Kredarici bijaše istih dana zračni tlak 567 m. m., a vreliste 92° C. Da se jelo uzmognе skuhati, potrebna je temperatura od 100° C. i toga radi u odkrivenim loncima nije moguće kuhati na Triglavu; voća bude vrela, ali jelo ne bude kuhanо. »Planinarski vestnik« preporuča za posude dobre pokrovce, koje čuvaju paru i povećavaju vreliste.

Planinarski muzej. Karpatsko planinarsko društvo ima u Popradu svoj vlastiti muzej, koji smo razgledali g. 1894., i svojim nas je bogatstvom iznenadio u velike. Glavna mu je zadaca, da predloži faunu, floru i geu prezanimivih Karpata. Zaoložka sbirka ima sada 120 komada sisavaca, 720 ptica, 35 vrsta riba, 120 vrsta pauka, 3000 komada kornjaša i leptira, 500 kom. raznih jaja, 40 kom. okostica. Botanički odjel ima 4000 raznih bilina i prezanimivu dendroložku sbirku u kojoj posjetnik gleda 150 vrsta drveća i grmlja sa Visokih Tatram. Mineralogisko-geoložka sbirka broji do 2200 komada, dočim je planinarsko-geografski odjel, koji nas je zadivio, imao 26 uljenih slika, 600 fotografija i risarija, dve relief karte Visokih Tatram, 60 risarija tudižih planinarskih društava, modele planinarskih kuća, sbirku planinarske opreme; ukupno je u muzeju pohranjeno 15.500 predmeta. —

Veličanstven pogled sa Triglava bijaše ljetos 4. i 5. rujna. Planinari, koji bijahu tih dana na tom slavenskom divu, pripovedaju da su vidjeli Jadransko more, ciele Mletke, južno-tirolske dolomite, tirolske Alpe, dapače i isti Dachstein. Na tjemenici Triglava bijaše tako topli, da su planinari goloruki bili.